

Bruce Lincoln, *Theorizing Myth Narrative, Ideology and Scholarship*. 1999. The University of Chicago Press, 1999, p. 296, ISBN: 9780226482026

Sanem SOYLU YILMAZ*

ÖZ

Bu değerlendirme yazısı, Bruce Lincoln'ün 'Theorizing Myth: Narrative, Ideology, and Scholarship' adlı eserini eleştirel bir bakış açısıyla incelemektedir. Alanın temel eserlerinden biri olan kitap, miti yalnızca simgesel bir anlatı olarak değil, iktidar ve otorite tarafından şekillendirilen güçlü bir ideolojik araç olarak yeniden kavramsallaştırmaktadır. Lincoln'ün yaklaşımı, toplumsal hiyerarşilerin bu anlatılar aracılığıyla nasıl kurulduğunu ve sürdürüldüğünü göstermesi bakımından özellikle dikkat çekicidir. Bununla birlikte, bu inceleme Lincoln'ün "ideoloji" kavramını geniş bir çerçevede ele almasının, zaman zaman kavramsal bir aşırı genellemeye yol açtığını ve bunun da farklı kültürlerin tarihsel özgünlüklerini göz ardı etme riskini beraberinde getirdiğini ileri sürmektedir. Kitabın yapısı ve yöntemi incelenerek, Lincoln'ün mitoloji çalışmaları üzerindeki kalıcı etkisi değerlendirilmekte, aynı zamanda yaklaşımının sınırlılıkları da tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mit, İdeoloji, Anlatı, İktidar.

ABSTRACT

This review offers a critical assessment of Bruce Lincoln's *Theorizing Myth: Narrative, Ideology, and Scholarship*. A landmark in the field, the book reframes myth not as a mere symbolic story, but as a potent ideological tool shaped by power and authority. Lincoln's approach is particularly effective in showing how social hierarchies are built and maintained through these narratives. However, my analysis suggests that Lincoln's broad application of 'ideology' can lead to a form of conceptual overgeneralization, which at times risks overlooking the historical specifics of different cultures. By examining the book's structure and methodology, this study evaluates Lincoln's enduring influence on religious studies while addressing the limitations of his interpretative framework.

Keywords: Myth, Ideology, Narrative, Power.

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, sanemsoylu@hotmail.com, (<https://orcid.org/0000-0003-1821-4464>)

Bu çalışma, Bruce Lincoln'un yazmış olduğu *Theorizing Myth, Narrative, Ideology and Scholarship* adlı eseri hakkındadır. Kendisinden sonra yapılan araştırmaların analiz ve yöntem biçimini etkileyen bu kitaba akademisyen ve araştırmacıların dikkatini çekmek amacıyla kaleme alınmıştır. Yazımından bugüne geçen uzun yıllara karşın maalesef kitabın Türkçe çevirisi yapılmamıştır. Kitap, 1999 yılında yazılmış olmasına rağmen mitolojik bilginin analizine yönelik özgün bakış açısı nedeniyle halen önemini korumaktadır. Yazar Bruce Lincoln, Chicago Üniversitesi'nde Emeritus profesör olarak görev yapmaya devam etmektedir¹. Dinler Tarihi, siyaset, iktidar, inanç sistemleri alanında çok sayıda araştırma kitabı bulunmaktadır. Çalışmalarında inanç, güç ve iktidar ilişkilerinin insanlık tarihine etkilerini araştırmaktadır.

Bu incelemenin temel tezi, Lincoln'un mitleri ideolojik üretim araçları olarak okuma biçiminin güçlü bir yorum olduğunu kabul etmekle birlikte, ideoloji kavramını aşırı genelleştirmesi nedeniyle tarihsel olarak yetersiz bir çözümleme olduğu üzerinedir. Lincoln'un çalışmasının dikkat çeken yönlerinden biri, mitleri yalnızca sembolik anlatılar olarak değil, belirli tarihsel bağlamlarda üretilmiş anlatı araçları olarak ele almasıdır. Ancak yazarın yöntemi, tüm mitolojik anlatıları ideolojik üretim mekanizmalarının bir parçası olarak değerlendirdiği için belirgin bir eksiklik olarak hissedilmektedir. Bu durum, farklı coğrafya ve dönemlerde ortaya çıkan mitlerin kendi iç dinamiklerinin göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Özellikle yerel inanç sistemleri ve sözlü kültür ürünlerinin tek bir ideolojik çerçeveye indirgenmesi, çalışmanın metodolojik açıdan indirgemeci bir karakter taşımasına neden olmaktadır.

Kitabın *Theorizing Myth, Narrative, Ideology and Scholarship* başlığı; mitlerin nasıl yorumlandığını ve daha önemlisi nasıl aktarıldığını çözümlerken inşa edilen anlatının iktidarın varlığını sürdürmesi için ideolojik altyapıyı nasıl hazırladığını da ortaya koymaktadır. 1998 yılında Kopenhag Üniversitesi'nde yazar tarafından verilen bir dizi seminerin metinlerinden oluşturulan kitap, on bir bölümün üç ana başlıkta toplanmasıyla oluşturulmuş ve Chicago Üniversitesi Yayınları tarafından basılmıştır.

Üç ana başlık sırasıyla; *Mythos among the Greeks*, *A Modern History of Myth* ve *New Directions*'tir. Eser, içeriğindeki on bir bölüm aracılığıyla Grek mitlerinin Batı dünyasındaki kültürel iktidarın inşasındaki ve pekiştirilmesindeki rolünü tartışmaya açmaktadır. Lincoln, mitleri toplumsal gerçekliği doğrudan yansıtan anlatılar olarak değil, toplumsal hiyerarşileri kuran ve işlemesini sağlayan aygıtlar olarak ele alır. Bu yaklaşım, özellikle yapısalcılık sonrası mitoloji çalışmalarında etkili olmuştur.

Mythos among the Greeks; I. Başlık, iki ayrı metinden oluşmaktadır. İlk bölümde (The Prehistory of *Mythos* ve *Logos*) *mitos*² ve *logos*³ kelimelerinin bilinen anlamları ve antik metinlerde kullanıldığı örnekler, kelime anlamlarının bu metinlerdeki değişkenlikleri üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. *Mitos* ve *logos* kelimelerinin anlamlarının Batı dünyasında anlaşıldığı ve metinler yoluyla yeniden üretilerek aktarıldığı kadar kesin anlamlar içermediğini, Hesiodos ve Homeros pasajlarından vermiş olduğu örneklerle ortaya koymaktadır. Tartışmasını ikinci bölümde Platon'un pasajları üzerinden sürdürmektedir. Bilindiği üzere Platon'un ideal yönetiminde mitlere yer yoktur. Ancak çocukların eğitimi için kullanılmasının uygun olduğu kabul edilmiştir. *Mitoslar* yalnızca çocukların ruhlarını şekillendirmek için önemsenmekteydi (Lincoln, 1999, s. 42). Böylelikle mitler ideoloji ve iktidar yapılarını şekillendirmek için kullanılabilmekteydi. Bu örnekten yola çıkarak yazar, dönemin filozoflarının mitosları yeniden

¹ <https://divinity.uchicago.edu/directory/bruce-lincoln/> son erişim 04.01.2025.

² Mitos (μῦθος): Grimal'in 1951 yılında yazmış olduğu Mitoloji Sözlüğü'nde mitos kavramı "Mitos Nedir? Dünyanın mevcut düzeninden önceki bir düzenini konu alan yerel ya da sınırlı bir özelliği değil de eşyanın doğasına ait organik bir yasayı açıklamayı amaçlayan bir anlatıya teamülen *mitos* diyoruz" ifadesiyle karşılık bulmaktadır. Buradan yola çıkarak *mitoslar* birer anlatı olmakla birlikte efsanelerden farkı ise "dünya düzenini ilgilendiren bir husus"u açıklamaya yönelik çabayı içermek olmalıdır (Grimal, 2012, s.15).

³ Logos (λόγος): (tek.) söz, sözcük; özdeyiş, atasözü, mesel; delil, kanıt, öykü, tartışma, felsefi tartışma (çoğ.) edebiyat, yazın; akıl, us, zekâ, sağduyu, aklıselim; kanı, düşünce, açıklama. (Çelgin, Eski Yunanca-Türkçe Sözlük, s. 402).

kurgularken yönetici sınıfın ideallerini meşrulaştırmada oynadıkları önemli rollere değinmektedir.

II. Başlık, *A Modern History of Myth* adında olup dört bölümden oluşmaktadır. Kitabın anlatı açısından en güçlü bölümünü oluşturan metinlerde, Batı dünyasının kendini ve kendinden farklı olanı yani *ötekini* tanımlarken kullandığı kalıpları eleştirel bir bakışla ele almaktadır. Bu bölümde, iktidar sahipleri tarafından mitolojik anlatıların orijinal anlamlarından kopartılarak yeniden yorumlandığını ortaya koymaktadır. İnşa edilen anlatılarla sosyal normların oluşturulduğu, böylelikle toplumların daha rahat yönetilebilmesinin yolunun açıldığı vurgulanmaktadır. Nietzsche'nin hayranlık duyduğu Aryan ırkına⁴ ait mitsel söylemlerin zaman içinde Dumézil⁵ gibi önemli bir araştırmacının kaleminde Alman Savaş Tanrısı'na dönüşümünün tarihsel tartışmasını ve toplumsal düşüncüsü nasıl etkilediğinin analitik değerlendirmesini yapmıştır.

Üçüncü ana başlık olan *New Directions*, beş ayrı bölümde incelenmektedir. Lincoln bu bölümde; “Üç Büyükler” olarak nitelendirdiği Georges Dumézil (1898-1986), Claude Lévi-Strauss (1908-2009) ve Mircea Eliade (1907-1986) gibi otoritelerin çalışmalarını kendi eleştirel perspektifiyle yeniden değerlendirmektedir. İnşa edilen Avrupalı kimliği unsurlarının akademik çevrelerdeki yansımalarını tartışmaktadır. Yazar, toplumsal bilginin yalnızca siyasi iktidarlardan değil, aynı zamanda ikili karşıtlıklar (beyaz-siyah, kadın-erkek, uygar-barbar vb.) aracılığıyla da şekillendirildiğini vurgular. Bu tür tanımlamaların, toplumsal grupları ayrıştırarak ideolojik ve kültürel hegemonyanın sürdürülebilirliğine hizmet ettiğini belirtir. Lincoln, bir grubun mitolojik anlatılara dayanarak diğerlerinden üstün olduğuna ikna edilmesini bir “savaş ideolojisi” olarak tanımlamaktadır. Bu ayrıştırıcı söylemlerin, II. Dünya Savaşı dönemindeki yıkıcı kimlik politikalarının temelini oluşturduğuna dair vurgusu, eserin en dikkat çekici tespitlerinden biridir.

Epilogue (Sonsöz) bölümünde ise yazar “mitler anlatı biçiminde tasarlanan ideolojilerdir” ifadesiyle kitabın formülasyonunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda metnin en güçlü yönü de bu formülasyon üzerinden değerlendirilebilecek, modern mitlerin ulus, kimlik ve iktidar ilişkileri bağlamında oynadığı rolü ortaya çıkartmasıdır. Bununla birlikte *ideoloji* kavramı zaman zaman aşırı kapsayıcı biçimde kullanılmaktadır ve tüm toplumlar aynı düzlemde değerlendirilmektedir. Claude Lévi-Strauss, Mircea Eliade ve Georges Dumézil'e yönelik eleştiriler de mitoloji çalışmalarının siyasi ve politik açısından görünür kılarak alternatif kuramsal bir model önerilmemesi kitabın bu anlamda eksik noktalarındandır.

Lincoln'un yapmış olduğu bu çalışma mitlerin, Batı felsefesi tarafından nasıl anlaşıldığını ve mitsel anlatıların toplumsal iktidarı oluşturmakta nasıl kullanıldığını açıklığa kavuşturmayı hedeflemektedir. Böylelikle Batı dünyasının kolektif hafızasının yaratılmasında kullanılan mitler ortak idealleri, ortak kimlikleri de var etmiştir. Kitap, yazıldığı döneme (1999) dek yapılmış geleneksel mitoloji çalışmalarına, mitosları anlamaya yönelik araştırmalara karşı bir eleştiri olup daha sonra yapılmış olan araştırmalara da zemin hazırlamıştır. Bugün okuduğumuz, yazdığımız çoğu zaman eleştirel bir ifadeyle yaklaştığımız kimi zamansa görmezden geldiğimiz birçok konunun tartışmaya açıldığı bir kitap olması bakımından önemli bir çalışmadır. Bu haliyle günümüzde özgünlüğünü koruyan, disiplinler arası temel metinlerden birisi olmaya devam etmektedir.

⁴ 5. Bölüm adı: Nietzsche's “Blond Beast”.

⁵ 6. Bölüm adı: Dumézil's German War God.

KAYNAKLAR

Bruce Lincoln, *Theorizing Myth, Narrative, Ideology and Scholarship*. Chicago: The University of Chicago Press, 1999.

Çelgin, G. (2011). *Eski Yunanca- Türkçe Sözlük*, Kabalcı Yay. ISBN: 978-975-997-177-9.

Grimal, P. (2012). *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*. (Sevgi Tamgüç, Çev.) Kabalcı Yay., İstanbul. ISBN: 978-975-997-204-2.